

TALÁLMÁNYOK OLTALMÁRÓL, RÖVIDEN

(különös tekintettel az orvos feltalálókra)

Erdély Péter

DANUBIA Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

erdely@danubia.hu*"I am afraid my doctor did something wrong with my pacemaker. Every time my husband kisses me, the garage door goes up."*

Minnie Pearl, amerikai humorista

1623-ban Angliában hatályba lépett a Statute of Monopolies, amely törvény a mai napig alapját képezi a szellemi alkotások védelmének, az iparjogvédelmi, ezen belül a szabadalmi rendszereknek. Lényege, hogy a „true and first inventor” kizárólagos jogot kap találmányának hasznosítására. Ezt a kizárólagos jogot biztosítják ma is a szabadalmak.

Mire vonatkozhat a kizárólagos jog?

Egy szabadalom vonatkozhat valamilyen **szerkezetre**, valamilyen **eljárásra**, vagy mindkettőre. Minthogy azonban lényegében minden szabadalmi rendszer kizárja az embereken (vagy állatokon) végzett műveletek (gyógyászati eljárások) védelmét, orvosok eljárást ritkán szabadalmaztatnak.

Hogyan lehet a kizárólagos jogot megszerzeni?

A szabadalom területiális jog, azaz (eredetileg) egy meghatározott országra vagy (az utóbbi időkben) régióra vonatkozik. Ezért a szabadalmakat az adott ország vagy régió területén illetékes hatóság (szabadalmi hivatal) engedélyezi. Az engedélyezési eljárás egy olyan beadvánnyal indul, amely ismerteti a találmányt és annak előnyeit. Ez az ún. **szabadalmi leírás**, amelynek legfontosabb részét a hozzá csatolt **szabadalmi igénypontok** képezik. Ezekkel pontosan meghatározzák az oltalom terjedelmét. A bejelentési anyag elkészítését célszerű erre a célra rendszeresített szakemberre, **szabadalmi ügyvivőre** bízni. (A szabadalmi ügyvivő műszaki vagy természettudományi, valamint jogi végzettséggel rendelkező szakember, aki műszaki képzettsége alapján meg tudja érteni egy műszaki megoldás lényegét, és jogi ismeretei

birtokában meg tudja szerezni és meg tudja védeni a jogi oltalmat az illetékes hatóságok és bíróságok előtt.)

Az eljárás során a hivatal (illetve annak előadója) először formai, majd érdemi vizsgálatot végez. A **formai vizsgálat** során azt vizsgálja, hogy a bejelentés megfelel-e a törvényben előírt formai előírásoknak, az **érdemi vizsgálat** során pedig újdonságvizsgálatot folytat le annak megállapítására, hogy a találmány újnak és feltalálói tevékenységet igénylőnek minősíthető-e.

A találmány akkor szabadalmazható, ha a bejelentés napja előtt hozzáférhető anyagok (szabadalmak, cikkek, előadások, könyvek stb.) ismeretében megalkotása a szakember számára nem kézenfekvő. (Előzetesen itt jegyezzük meg, hogy a feltaláló saját publikációja is újdonságrontó, ha megelőzi a bejelentési napot!) Minthogy ennek megállapítása szubjektív, a feltaláló és az ügyvivő feladata, hogy az eljárás során meggyőzze az előadót a találmány szabadalmazhatóságáról. Az eljárás végén a hivatal határozatot ad ki az engedélyezésről vagy az elutasításról. Utóbbi esetben a határozat ellen általában **jogorvoslattal** lehet élni (Magyarországon a Fővárosi Bíróságnál).

Ki a jog birtokosa?

A szabadalmi bejelentés, majd a szabadalom tulajdonosa (jogosultja) alapesetben mindig a feltaláló. A **feltaláló** és a **jogosult (bejelentő)** azonban nem minden esetben azonos. Ha a találmány kidolgozása a feltaláló munkaköri kötelessége volt, a szabadalom **szolgálati szabadalom**, és jogosultja a munkáltató (aki erről a jogáról le is mondhat). Ha a találmány a munkáltató tevékenységi körébe tartozik, de

a feltalálónak nem tartozott munkakörébe a találmány kidolgozása, akkor **alkalmazotti találmányról** van szó, amelynek jogosultja a feltaláló, de a munkáltatónak joga van a találmány hasznosítására. A feltaláló és a jogosult akkor sem azonos, ha a feltaláló a jogot harmadik személyre ruházta át (pl. eladta). Bárki is legyen azonban a jogosult, hasznosítás esetén a feltalálót díjazás illeti meg.

Ami azonban nem ruházható át, az a **feltalálói minőség**, mivel ez **személyhez fűződő jog** és ezért a bejelentéskor megadott feltaláló(k) megváltoztatására később már nincs mód. (Itt is előzetesen jegyezzük meg, hogy munkatársak, főnökök vagy vélt, illetve elvárt közreműködők feltalálóként történő megjelölése legtöbbször komoly, sokszor megoldhatatlan bonyodalmak forrása.)

A szabadalmaztatási eljárás

A benyújtást követő **formai vizsgálat** után (kb. 18 hónappal) a hivatal **újdonságkutatási jelentést** ad ki, amelyben felsorolja azokat a bejelentési napnál korábbi dokumentumokat, amelyek érintik a bejelentést. Ezeket X, Y vagy A jellel látják el. Az X jelzés azt jelenti, hogy a dokumentum önmagában újdonságrontó a bejelentésre, az Y jelzés azt jelenti, hogy a dokumentum másik dokumentummal együtt tekintve újdonságrontó, és az A jelzés azt jelenti, hogy a dokumentum nem újdonságrontó, csupán a témához (a technika állásához) tartozik.

Az újdonságkutatási jelentés alapján a bejelentő eldöntheti, hogy érdemes-e az eljárást folytatni. Ha igen, kérelmezni kell az **érdemi vizsgálatot**. Az érdemi vizsgálat során dől el, hogy a hivatal a szabadalmat engedélyezi vagy elutasítja.

Ha a feltaláló magyarországi bejelentést tett, a bejelentési naptól számított egy éven belül úgy tehet külföldön bejelentést, hogy megtartja a magyarországi bejelentés elsőbbségét, vagyis a külföldi bejelentés napja is azonos lesz a magyarországi bejelentés napjával.

A **külföldi szabadalmaztatást** lehet országonként vagy régióként végezni. Utóbbi legelterjedtebb formája az ún. **nemzetközi (PCT) bejelentés**. Ez gyakorlatilag meghosszabbítja a fenti elsőbbségi évet, mert azt jelenti, hogy benyújtása után további 18 hónap (az első bejelentéstől számított 30 hónap) áll a bejelentő rendelkezésére, hogy eldöntse, milyen országokban (régiókban) indítja el a tényleges szabadalmaztatási eljárást. Eközben a nemzetközi hatóság is kiad egy kutatási jelentést, ami ezt a döntést segíti.

A nemzetközi bejelentés alapján történő szabadalmaztatás így némileg költségesebb, mint a közvetlen út, viszont a bejelentőnek rendelkezésére áll további 18 hónap, hogy eldöntse: megéri-e hatalmas költséggel elindítani az ún. nemzeti fázisokat, vagy értékesítési esély hiányában arról lemond. Arra is szolgálhat ez az idő, hogy a feltaláló költségviselőt találjon, vagy pályázati pénzt szerezzen a további lépésekhez. Olyan lehetőség is van, hogy a magyar bejelentés alapján vagy közvetlenül **európai bejelentést** lehet tenni, amelyet az Európai Szabadalmi Hivatal vizsgál, és engedélyezés után a bejelentő döntheti el, hogy az engedélyezett szabadalmat mely európai országokban érvényesíti. Adott esetben célszerű lehet a nemzetközi bejelentés helyett egy európai és egy vagy több tengerentúli (USA, Japán stb.) bejelentést tenni.

Az oltalom megszerzésének költségei

A szabadalmaztatás nem olcsó multság. Egy átlagos magyar szabadalmi bejelentés mellékleteinek elkészítése 300–400 ezer forint, és az eljárás további költségekkel (éves fenntartási díjak, hivatali határozatok megválaszolása stb.) is jár.

Egy nemzetközi bejelentés költsége közel 1 millió forint, egy európai bejelentésé kb. 1,5 millió forint. Egy-egy országban történő nemzeti bejelentés (illetve nemzetközi bejelentés esetén az ún. nemzeti fázisok indításának) költsége igen változó, átlagosan 400–800 ezer forint.

Fontos tudni, hogy a fenti bejelentési költségek valóban csak a bejelentés megtételének költségét (hivatali illetékek, fordítási költségek, ügyvivői – elsősorban külföldi – munkadíjak jelentik, az eljárási költségeket (amelyek a bejelentési költségeket akár meg is haladhatják) ezek az összegek nem tartalmazzák.

A jog értékesítése

Ahogy egy terméket akkor érdemes gyártani, úgy egy jogot is akkor érdemes megszerezni, ha az eladható és az eladással haszon realizálható. Ez vonatkozik a szabadalmakra, sőt a szabadalmi bejelentésekre is.

A szabadalmi okiratok általában igen mutatós (szép papírra nyomtatott, színes, pecséttel ellátott) dokumentumok, de ha csak dísznek szánjuk, valószínűleg kisebb költséggel jár néhány értékes festmény beszerzése. A találmányok oltalmának az a lényege, hogy kizárólagos hasznosításra jogosít, ha tehát hasznosítás nincs, az oltalomnak sincs értelme. Sajnos a találmány megalkotásakor a feltaláló általában nem tudja, hogy lesz-e vevő a találmányra vagy sem, ezért a szabadalom megszerzésére fordított pénz olyan befektetés, ami nem mindig térül meg. Szolgálati találmány esetén (orvosi találmányoknál gyakran valamelyik egyetem vagy klinika a bejelentő) ez a munkáltató kockázata, de magánbejelentéseknél a feltaláló kell eldöntse, hogy megéri-e a befektetés. Optimális esetben, ha már a bejelentésre van hasznosító vagy vevő, a költségek nagyobb részét, így a kockázat nagyobbik részét is ő vállalja.

Hasznosítás esetén a jog (például szabadalom) tulajdonosa nem változik, a hasznosító csupán engedélyt kap a találmány meghatározott körülmények között és meghatározott feltételekkel történő hasznosítására. A hasznosítás feltételeit a **hasznosítási szerződés** tartalmazza. Ennek számtalan változata lehet, de a szerződésből mindenképpen ki kell derülnön, hogy

- a hasznosítási jog kizárólagos-e,
- a hasznosítás meghatározott időre vonatkozik-e,

- a hasznosítás meghatározott területre (pl. országra) vonatkozik-e,
- a hasznosításért a hasznosító egy összeget és/vagy a hasznosítással arányos díjat fizet, hogyan fizeti, mikor fizeti,
- mit szolgáltat a jogosult,
- mit vállal a hasznosító és
- ki gondoskodik a feltalálók díjazásáról (ha nem a feltalálók a jogosultak).

A hasznosítási szerződés megfogalmazása rendkívül fontos és bonyolult dolog (a témát egy vagy akár több értekezés sem meríti ki), nagyon körültekintően kell eljárni, hogy a későbbi viták vagy csalódások elkerülhetőek legyenek. Célszerű ez ügyben is szakemberhez fordulni.

Az értékesítés másik formája a bejelentés vagy a szabadalom **eladása (átruházása)**. Ez abban különbözik a hasznosítástól, hogy – míg a hasznosítás esetén a jogosult (tulajdonos) változatlan, csupán átengedi a jog egy meghatározott részét a hasznosítóknak – itt megváltozik a jogosult személye, azaz a korábbi jogosult minden joga megszűnik. Ugyanakkor az új tulajdonos kötelezettsége, hogy gondoskodjék a feltalálók díjazásáról (ha nem a feltalálók az eladók). A jog átruházása történhet térítésmentesen, a vételár lehet egyösszegű vagy a hasznos eredménnyel arányos (és lehetséges még számtalan egyéb változat is).

Mire kell ügyelnie a feltalálónak?

- Először is időben el kell döntenie, hogy az (akkor még esetleg csak) ötletet érdemes-e védeni. Jóllehet szabadalmat csak kidolgozott megoldásra lehet szerezni, érdemes lehet az első változatot vagy változatokat bejelenteni, mert
 - a) a bejelentési illeték befizetése néhány hónapig halasztható,
 - b) az első változat megírásához nem feltétlenül kell ügyvivőt igénybe venni, elegendő lehet néhány szabadalmi leírás elolvasása a felépítés megértéséhez, és

- c) a bejelentés egy éven belül ún. belső elsőbbség igénybevételével kiegészíthető,
- d) ha kiderül, hogy az ötlet nem életképes, vagy ismertetése nem kívánatos, a bejelentés a közzététel előtt megszüntethető anélkül, hogy a megoldás nyilvánosságra kerülne.
- Amíg nem döntenek úgy, hogy a megoldást nem kívánják védeni, semmilyen formában nem kerülhet nyilvánosságra, mert ez már megakadályozza a későbbi oltalmat. Tipikus probléma, hogy orvos feltalálók akkor jelentkeznek találmányuk szabadalmaztatására, amikor azt közleményben vagy konferencián már publikálták.
 - Bejelentéskor csak a valódi feltalálókat, de minden valódi feltalálót kell feltüntetni, mert utóbb sem további feltaláló nem nevezhető meg, sem megjelölt feltaláló nem tüntethető el (csak hosszadalmas pereskedés során). Közreműködőket (tervező, gyártó, felhasználó stb.) számos formában lehet a haszonból részeltetni, ennek a legkevésbé praktikus formája a feltalálóként történő megnevezés.
 - Amint fentebb említésre került, nem feltétlenül szükséges első lépésben szabadalmi ügyvivő igénybevétele (bár egy konzultáció általában nem jár költséggel, viszont sokat segíthet), de semmiképpen sem ajánlott olyan bejelentésre szabadalmat szerezni, amelyet nem látott szakember. A szabadalmi hivatal csupán azt vizsgálja, hogy új-e a megoldás, azt viszont nem, hogy valóban megfelelő oltalmat biztosít-e. Ez csak akkor derül ki, amikor a szabadalmas érvényesíteni akarja a jogait, és nem tudja, mert az oltalom könnyen megkerülhető. Különösen nagy problémát jelent ez akkor, ha külföldi bejelentést indít úgy a bejelentő, hogy a leírás és az igénypontok alkalmatlanok a megfelelő oltalom biztosítására. Ennek sok millió forint értelmetlen elköltése lehet az eredménye.
 - Jó tudni, hogy kérésre (illeték ellenében) a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala írásos véleményt készít a bejelentett találmányról (három hónapon belül), ami igen hasznos mind az adott eljárás folytatására, mind pedig arra nézve, hogy érdemes-e külföldi bejelentéseken gondolkozni.
 - Érdemes lehet bejelentés előtt újdonságkutatást végezni, hogy tájékozódjunk az adott területen érvényes jogokról és publikációkról. Kiderülhet, hogy az ötlet már másoknak is eszébe jutott, és akkor nem érdemes pénzt költeni a szabadalmaztatásra, illetve el lehet indulni más irányba a fejlesztéssel.
- A fenti rövid összefoglalás természetesen csupán tájékoztató jellegű. Részletes szakmai információ található a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala honlapján és adatbázisaiban. Adott esetben igénybe vehető a hivatal ügyfélszolgálat is.

Erdély Péter

DANUBIA Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

H-1051 Budapest, Bajcsy-Zs. út 16.

Tel.: (+36) 1 411-8723